Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12.07.2012, sen. zn. 29 NSČR 15/2010, ECLI:CZ:NS:2012:29.NSČR.15.2010.1

Číslo: 10/2013

Právní věta: Dlužník nebo jiný dlužníkův věřitel má ve smyslu ustanovení § 147 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona právo na náhradu škody nebo jiné újmy, která mu vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu také vůči insolvenčnímu navrhovateli, jehož insolvenční návrh zamítl insolvenční soud jen proto, že nedoložil svou splatnou pohledávku proti dlužníku (§ 105 insolvenčního zákona). Insolvenční navrhovatel, jehož odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu je dovozována jen proto, že coby důvod zamítnutí insolvenčního návrhu v insolvenčním řízení vyšlo najevo, že sporné skutečnosti týkající se jeho pohledávky nebude možné osvědčit pouze listinami a provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazů, by insolvenční soud nahrazoval sporné řízení o pohledávce, se této odpovědnosti zprostí, jestliže prokáže, že v době zamítnutí insolvenčního návrhu jeho splatná pohledávka proti dlužníku po právu existovala.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 12.07.2012

Spisová značka: 29 NSCR 15/2010

Číslo rozhodnutí: 10

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Insolvence, Insolvenční návrh, Náhrada škody

Předpisy: § 105 IZ
§ 143 odst. 2 IZ
§ 147 IZ
§ 420 odst. 1 obč. zák.
§ 548 odst. 1 obch. zák.
§ 86 IZ

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Usnesením ze dne 17. 9. 2009 zamítl K r a j s k ý s o u d v Brně (dále též jen „insolvenční soud“) insolvenční návrh, jímž se věřitelé 1) I., a. s., a 2) Ž., a. s., domáhali osvědčení úpadku dlužníka K., a. s., (bod I. výroku), a rozhodl o nákladech insolvenčního řízení (bod II. výroku).

Insolvenční soud – cituje ustanovení § 105 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenčního zákona) a ustanovení § 548 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku – se zabýval především aktivní věcnou legitimací insolvenčních navrhovatelů, přičemž vyšel z judikatury

týkající se doložení pohledávky navrhujícího věřitele v konkursním řízení (maje ji za použitelnou i za účinnosti insolvenčního zákona), ze smyslu a účelu úpadkového řízení a z mezí dokazování v tomto řízení. Přitom dovodil, že insolvenční navrhovatelé své pohledávky neosvědčili, uzavíraje o nich, že:

1) Doložení pohledávky insolvenčním navrhovatelem představuje požadavek na její osvědčení takovým způsobem, „že o její relevanci nesmí být pochyb". Za „nepochybně doloženou pohledávku" lze považovat pohledávku z jakéhokoliv vykonatelného rozhodnutí nebo pohledávku jinak nesporně doloženou.

2) „Námitka", že insolvenční navrhovatelé jednoznačně prokázali své pohledávky, neobstojí v situaci, kdy pohledávku prvního insolvenčního navrhovatele tvoří postoupená část příslušenství pohledávky druhého insolvenčního navrhovatele, která není jednoznačně osvědčena.

3) Je sporné zda smlouvu o postoupení pohledávky ze dne 20. 5. 2008 (dále jen „postupní smlouva") uzavřela za druhého insolvenčního navrhovatele (postupitele) k tomu oprávněná osoba a zda před uzavřením postupní smlouvy byly splněny všechny podmínky, které měly předcházet postoupení dle ujednání s dlužníkem.

4) Nelze si nepovšimnout námitky dlužníka o šikanózní povaze insolvenčního návrhu opírající se o dobu uzavření postupní smlouvy a o údaje vyplývající z obchodního rejstříku. Nejvyšší soud vysvětlil ve svém „stanovisku (Soudní judikatura číslo 7, ročník 2004, pod číslem 141)" [tímto způsobem se nepřesně odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. 29 Odo 365/2002, které je, stejně jako další rozhodnutí Nejvyššího soudu zmíněná níže, veřejnosti dostupné i na webových stránkách Nejvyššího soudu], že pro závěr, že postoupení části pohledávky před podáním návrhu na prohlášení konkursu bylo šikanózním jednáním věřitele dlužníka, je ve svém souhrnu významné i to, v jakém časovém odstupu před podáním návrhu na prohlášení konkursu došlo k postoupení části pohledávky, jaký ekonomický cíl byl účastníky této transakce sledován, a to, zda postupník a postupitel nejsou společnostmi personálně a ekonomicky propojenými.

5) U pohledávky druhého insolvenčního navrhovatele by bylo nutno se vypořádat v nalézacím řízení s námitkami dlužníka týkajícími se platnosti smlouvy o dílo ze dne 18. 6. 2007 (dále též jen „smlouva o dílo") a určit dobu vzniku nároku na úhradu ceny díla. Tomu musí předcházet posouzení, zda byly splněny zákonné nebo smluvené podmínky smlouvy (o dílo), za nichž měl věřitel právo na zaplacení ceny díla a dlužník povinnost uhradit cenu díla.

6) Podle dosud předložených listinných důkazů považuje druhý insolvenční navrhovatel za dobu vzniku nároku okamžik předání předmětu díla, kdežto dlužník (až) okamžik (řádného) provedení díla. „V souladu s ustáleným právním výkladem pouhé předání předmětu díla v sobě nezahrnuje jeho řádné ukončení, tj. ke vzniku nároku na zaplacení ceny ve vazbě na předání předmětu díla není podstatné, zda bylo dílo řádně (bez vad) ukončeno".

7) V průběhu řízení tedy vyšlo najevo, že mezi účastníky zůstává spornou interpretace smlouvy (o dílo), ve které se na jednom místě hovoří o předání předmětu díla jako podkladu k vystavení faktury, která však na jiném místě obsahuje ujednání o splnění díla bez vad a nedodělků a která oba pojmy dále spojuje v textu: „předáním provedení celého předmětu díla". Je tedy nutné postavit najisto, zda se splnění smlouvy (o dílo) vázalo k předání předmětu díla nebo k jeho provedení.

8) Skutkový závěr o tom, zda si účastníci sjednali dobu úhrady ceny díla odlišně od úpravy obsažené v ustanovení § 548 odst. 1, větě druhé, obch. zák., zda a kdy bylo dílo provedeno a za jakých podmínek si účastníci smlouvy o dílo sjednali úhradu ceny, „je nutné zodpovědět v

rámci nalézacího řízení“.

9) Bez skutkových a právních závěrů o podmínkách úhrady ceny díla nelze přijmout právní závěr, že dlužník neuhrazením faktury porušil nějakou povinnost a že druhý insolvenční navrhovatel má vůči němu splatnou pohledávku, jejíž část by byl oprávněn postoupit na jiného. K takovému úkolu však není insolvenční soud povolán.

10) Jelikož bylo zřejmé, že ani po provedeném jednání a dokazování nebylo možno mít za osvědčené bez vší pochybnosti pohledávky insolvenčních navrhovatelů, byly zamítnuty pro nadbytečnost další důkazní návrhy; jejich provedením by se obcházelo nalézací řízení. „Účelem insolvenčního řízení není umožnit věřitelům vedení sporu s dlužníkem a provádět důkazní řízení o tom, zda jejich pohledávka skutečně existuje“.

11) Jelikož insolvenční navrhovatelé neprokázali jednoznačně věcnou aktivní legitimaci k podání insolvenčního návrhu (nedoložili své pohledávky), není důvod dále zkoumat dlužníkův úpadek „(Rc 29 Cdo 5044/2007)“ [tímto způsobem se nepřesně odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 12. 2007, sp. zn. 29 Cdo 5044/2007, uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročníku 2008, pod číslem 54].

12) Ve smyslu ustanovení § 143 odst. 1 insolvenčního zákona tak nebyly splněny zákonem stanovené předpoklady pro vydání rozhodnutí o úpadku.
K odvolání insolvenčních navrhovatelů V r c h n í s o u d v Olomouci usnesením ze dne 13. 1. 2010 potvrdil usnesení insolvenčního soudu v bodě I. výroku a změnil je v bodě II. výroku (první výrok). Dále rozhodl o nákladech odvolacího řízení (druhý výrok).

Odvolací soud se zabýval především prověřením závěru insolvenčního soudu, že svou pohledávku neosvědčil druhý insolvenční navrhovatel. K tomu dodal, že posouzení postoupení části pohledávky prvnímu insolvenčnímu navrhovateli by nabylo významu, až kdyby odvolací soud přijal (jiný) závěr o osvědčení pohledávky druhého insolvenčního navrhovatele. Poté, co dokazování zčásti zopakoval a zčásti doplnil, vyšel odvolací soud zejména z toho, že:

1) Druhý insolvenční navrhovatel jako zhotovitel uzavřel s dlužníkem jako objednatelem dne 18. 6. 2007 smlouvu o dílo, podle které se zhotovitel zavázal provést dílo uvedené v článku 3. smlouvy o dílo, a to mimo jiné (článek 3. 4. smlouvy o dílo) provést demolici všech staveb, budov, objektů, zpevněných ploch, základových konstrukcí (pouze kontaminovaných a podlahových konstrukcí), pozemních staveb a objektů nacházejících se na pozemcích specifikovaných v článku 3. 3. smlouvy o dílo a provést odvoz a uložení veškerého odpadu (kromě níže uvedených výjimek) vzniklého při demolici a dekontaminaci. Mezi výjimkami uvedenými v článku 3. 4. smlouvy o dílo pod body 1 a ž 10 není uvedeno nic, co by se týkalo zpevněných ploch z makadamu a živice.

2) O provedení celého předmětu díla dle článku 3. měl být sepsán (podle článku 8. smlouvy o dílo) „Protokol o předání a převzetí předmětu díla“ (dále též jen „předávací protokol“), oboustranně podepsaný odpovědnými pracovníky objednatele a zhotovitele. Předávací protokol měl sloužit jako podklad pro vystavení faktury, jejíž nedílnou součástí měla být jeho kopie.

3) Podle článku 8. 4. smlouvy o dílo se splněním díla rozumí předání a převzetí předmětu díla bez vad a nedodělků objednateli, a to sepsáním předávacího protokolu.

4) Podle článku 10. smlouvy o dílo byl zhotovitel oprávněn vystavit fakturu (daňový doklad) po splnění celého díla a v termínech dle článku 7. smlouvy o dílo. Podkladem pro vystavení daňového dokladu měl být předávací protokol potvrzený oběma smluvními stranami.

5) V dodatku č. 1 smlouvy o dílo ze dne 17. 8. 2007 smluvní strany sjednaly, že „splatnost faktury, která byla vystavena 14. 8. 2007 v souladu se smlouvou o dílo, se za tohoto předpokladu stanoví ke dni 29. 2. 2008“.

6) Podle zápisu o předání a převzetí dokončeného stavebního díla ze dne 9. 8. 2007 zhotovitel předal a objednatel převzal dokončené stavební dílo dle smlouvy o dílo k 9. 8. 2007. Za objednatele dílo převzal R. V. a S. V., za zhotovitele je předal J. R. a P. K. Část předávacího protokolu označená jako „soupis ojedinělých vad a nedodělků zřejmých při převzetí s termínem odstranění“ neobsahuje žádný údaj.

7) Podle zápisu z prohlídky ze dne 13. 8. 2007 (dále jen „zápis z 13. 8. 2007“), které se zúčastnili S. V., J. R. a P. K. a který obsahuje poznámku, že za zhotovitele jej vzala na vědomí „podepsaná osoba“, požaduje „investor“ vybrat a odtěžit veškeré zpevněné plochy mimo žulových kostek až do úrovně zeminy a zbourat garáž na zpevněné ploše č. 16.

8) V listině označené jako kvitance o převzetí a předání díla podepsané 17. 8. 2007 za zhotovitele M. N. a za objednatele R. V. (dále jen „kvitance“) objednatel potvrdil, že dílo nevykazuje 17. 8. 2007 žádné vady a nedodělky. Kvitance odkazuje na zápis z 13. 8. 2007 s výčtem požadavků ze strany zhotovitele.

9) Dopisem ze dne 28. 2. 2008, podepsaným R. V., oznámil dlužník prvnímu insolvenčnímu navrhovateli, že fakturu vydanou 14. 8. 2007 uhradí v částce 10 000 000 Kč dne 3. 3. 2008 na uvedený bankovní účet a téhož dne uhradí na shodný účet i částku 3 800 000 Kč odpovídající dani z přidané hodnoty. Zbývajících 50 % fakturované částky ve výši 10 000 000 Kč bude uhrazeno po vzájemném odsouhlasení díla s generálním dodavatelem díla.

10) Dopisem ze dne 20. 3. 2008, podepsaným R. V., dlužník v reakci na upomínku druhého insolvenčního navrhovatele ze dne 4. 3. 2008 mimo jiné tvrdil problémy „finančního charakteru“, s tím, že závazek vůči věřiteli bere na vědomí a chce jej uhradit v co nejkratší možné době.

11) Podle znaleckého posudku zpracovaného dne 8. 9. 2009 znalcem A. E., spol. s r. o. na základě dlužníkovy objednávky provedl znalec ve dnech 11. 8. 2008, 12. 2., 4. 4. a 18. 6. 2009 místní šetření. Při místním šetření dne 4. 4. 2009 byl zdokumentován stav na staveništi po přesunu materiálu na severní části pozemku a následně dne 18. 6. 2009 po očištění a vytyčení neodstraněných zpevněných ploch a provedeno jejich zaměření. Na staveništi se nacházejí 3 typy zpevněných ploch charakterizovaných typem krytových vrstev, a to komunikace a chodník s živičným krytem o výměře 366 m2, komunikace s dlažbou ze žulové kostky o výměře 1692 m2, a zpevněná plocha z penetračního makadamu o výměře 549 m2. Místním šetřením konaným dne 11. 8. 2008 bylo zjištěno a zdokumentováno, že není zbourána garáž na zpevněné ploše č. 16.

Na tomto základě odvolací soud odmítl názor insolvenčního soudu, že z textu smlouvy o dílo nelze dovodit, jak si strany dohodly vznik práva zhotovitele na cenu díla (§ 548 odst. 1 obch. zák.). Uzavřel, že při aplikaci výkladových pravidel dle § 266 obch. zák. z článků 8.4. a 10.1. smlouvy o dílo jednoznačně vyplývá, že smluvní strany mínily vázat okamžik vzniku práva zhotovitele na zaplacení ceny díla k okamžiku jeho splnění, k němuž dojde předáním a převzetím díla bez vad a nedodělků objednateli (dlužníku) a sepsáním předávacího protokolu o tomto úkonu. Teprve po té je zhotovitel oprávněn vyúčtovat cenu díla, tedy vzniká mu právo na zaplacení jeho ceny. Fakticky smluvní strany vázaly vznik práva zhotovitele na zaplacení ceny díla na současné splnění dvou podmínek; na řádné provedení díla zhotovitelem (§ 548 odst. 1, věta druhá, obch. zák.) a na převzetí díla objednatelem za současného sepsání předávacího protokolu.

Odvolací námitka druhého insolvenčního navrhovatele, že soud měl a mohl dovodit z předložených listin, jak byl smluvními stranami dohodnut vznik práva zhotovitele na cenu díla, je podle odvolacího soudu důvodná. Kdyby v řízení předloženými listinami bylo bez dalšího doloženo, že druhý insolvenční navrhovatel podle smlouvy o dílo splnil dohodnuté dílo, pak by pro účely insolvenčního řízení osvědčil tvrzenou pohledávku, z níž by bylo možno dovozovat jeho aktivní legitimaci a zprostředkovaně i aktivní legitimaci prvního insolvenčního navrhovatele k podání insolvenčního návrhu.

K tomu odvolací soud shrnul, že druhý insolvenční navrhovatel dokládal tvrzení o splnění díla předávacím protokolem, kvitancí a dopisy dlužníka ze dne 28. 2. 2008 a 4. 3. 2008, kdežto dlužník odmítal tvrzení o řádném splnění díla s poukazem na zápis z 13. 8. 2007, znalecký posudek z 8. 9. 2009 a na dodatky smlouvy o dílo posunující splatnost ceny díla (ke konci listopadu 2008, kdy měly být odstraněny vady a nedodělky díla), rušící smluvní pokutu a omezující postoupení pohledávky,

Odvolací soud dále uvedl, že podle zápisu z 13. 8. 2007, zmíněného i v kvitanci, nebyly k 13. 8. 2007 mimo jiné odtěženy veškeré zpevněné plochy a nebyla zbourána garáž na pozemku č. 16.

Dlužníku se proto tímto zápisem podařilo zpochybnit věrohodnost předávacího protokolu, v němž smluvní strany žádné nedodělky neuvedly. Ještě po datu vystavení předávacího protokolu totiž nebyla ukončena demolice všech zpevněných ploch a objektů, ke které se druhý insolvenční navrhovatel zavázal v článku 3.4. smlouvy o dílo.

Skutečnost, že k 17. 8. 2007 nevykazovalo dílo (podle kvitance) žádné nedodělky zpochybňuje rovněž znalecký posudek ze dne 8. 9. 2009, uvedl odvolací soud, zdůrazňuje současně, že ze znaleckého posudku převzal pouze skutková zjištění o stavu odstranění živičných povrchů a zbourání garáže, maje závěr znalce o vadách díla za irelevantní.

Z dopisů ze dne 28. 2. 2008 a 20. 3. 2008 lze dle odvolacího soudu dovodit dlužníkovu vůli uhradit alespoň část dohodnuté ceny díla a existenci jeho finančních problémů v závěru měsíce března 2008. Ani dlužníkova ochota zaplatit cenu díla či nedostatek financí jako důvod neplacení v době napsání obou dopisů však neprokazuje, že druhému insolvenčnímu navrhovateli vzniklo podle smlouvy o dílo právo na zaplacení ceny díla.

Obsah dodatku č. 1 smlouvy o dílo je dle odvolacího soudu významný pouze pro závěr o splatnosti ceny díla a nemá vliv na vznik práva na zaplacení jeho ceny. Dlužníku se tak předloženými listinami (zápisem z 13. 8. 2007 a znaleckým posudkem) podařilo zpochybnit tvrzenou pohledávku insolvenčního navrhovatele, konkrétně, že dílo bylo splněno, tj. předáno objednateli a jím převzato bez vad a nedodělků.

Znaleckým posudkem bylo osvědčeno, že druhý insolvenční navrhovatel podle smlouvy o dílo již plnil a provedl část smluvených demoličních prací. Z toho, jak byl ve smlouvě o dílo sjednán vznik práva na zaplacení ceny díla, však vyplývá, že částečné plnění či plnění s vadami (byť by byla splněna převážná část díla) nemá žádný vliv na vznik práva na zaplacení ceny díla. Potud odvolací soud poukázal na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, řešící vznik práva na zaplacení ceny díla ve vazbě na převzetí vadně provedeného díla, zmiňuje příkladmo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2006, sp. zn. 32 Odo 495/2004 (včetně údaje, že Ústavní soud odmítl ústavní stížnost proti rozsudku podanou usnesením ze dne 3. 1. 2007, sp. zn. III. ÚS 731/06) a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2007, sp. zn. 32 Odo 400/2006.

Ke skutečnosti, zda dílo bylo řádně splněno, by pak bylo třeba provést důkazy přinejmenším výslechy osob, které se podílely na předání a převzetí díla dne 9. 8. 2007 (R. V., S. H., J. R. a P. K.), dále výslechy osob, které podepsaly kvitanci (M. N. a R. V.), případně výslechy osob, které se podílely na

provedení díla nebo důkaz znaleckým posudkem znalce, jmenovaného soudem (ke stavu demolice).

I podle názoru odvolacího soudu lze pro účely osvědčení pohledávky insolvenčního navrhovatele v insolvenčním řízení použít „mutatis mutandis" závěr vyslovený Nejvyšším soudem pod bodem VIII. stanoviska jeho občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 17. 6. 1998, Cpjn 19/98, uveřejněného pod číslem 52/1998 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 52/1998"). Podle tohoto názoru (terminologicky upraveného pro insolvenční řízení) není insolvenční soud povolán k tomu, aby v řízení o insolvenčním návrhu vedl dokazování o tom, zda pohledávka navrhujícího věřitele v právu existuje a aby tímto způsobem řešil spor o existenci a výši pohledávky věřitele proti dlužníkovi. Popírá-li dlužník v insolvenčním řízení existenci pohledávky insolvenčního navrhovatele, k čemuž předloží listiny, které pohledávku zpochybňují, a dovodí-li insolvenční soud (po provedení důkazu těmito listinami) na základě zjištěných skutečností, že o existenci splatné pohledávky insolvenčního navrhovatele je třeba vést další dokazování, pak (insolvenční) návrh zamítne proto, že věřitel svou pohledávku za dlužníkem neosvědčil.

K rozsahu potřebného dokazování a k míře pravděpodobnosti osvědčení pohledávky v insolvenčním řízení odvolací soud přitakal insolvenčnímu soudu v názoru, že pohledávka musí být osvědčena „nepochybně" v tom smyslu, že na základě předložených listin o její existenci není důvod pochybovat. Dodal, že i když ustanovení § 143 odst. 2 insolvenčního zákona požaduje „osvědčení" pohledávky věřitele, zatímco dřívější úprava (§ 4 odst. 2 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání – dále též jen „ZKV") vyžadovala její „doložení", není mezi těmito pojmy významného rozdílu. I v insolvenčním řízení lze uplatnit názor vyslovený Nejvyšším soudem v rozhodnutí sp. zn. 29 Cdo 5044/2007, podle kterého je důvodem k zamítnutí věřitelského návrhu na prohlášení konkursu na majetek dlužníka i to, že v konkursním řízení vyjde najevo, že sporné skutečnosti týkající se pohledávky, kterou je navrhující věřitel povinen doložit (v případě tohoto insolvenčního řízení osvědčit), nebude možné osvědčit pouze listinami a že provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazních návrhů výslechem účastníků, výslechem svědků, znaleckými posudky, ohledáním apod. by konkursní soud nahrazoval sporné řízení.

Odvolací soud měl za to, že definice tzv. „sporné" pohledávky, provedená dovolacím soudem v označeném rozhodnutí, se uplatní i v řízení insolvenčním. Uzavřel, že tvrzená pohledávka druhého insolvenčního navrhovatele je právě takovou spornou pohledávkou, neboť k jejímu osvědčení (k otázce splnění závazku zhotovitele podle smlouvy o dílo) by bylo třeba provádět důkazy vyhrazené spornému řízení. Doplnil, že nelze-li pokládat za osvědčenou pro účely insolvenčního řízení pohledávku druhého insolvenčního navrhovatele, pak není významná otázka postoupení části pohledávky z druhého insolvenčního navrhovatele na prvního insolvenčního navrhovatele.

Za důvodnou neměl odvolací soud ani námitku podjatosti rozhodující soudkyně insolvenčního soudu. Přitom zdůraznil, že (jak plyne z dikce § 86 insolvenčního zákona) insolvenční soud je povinen provést i jiné než účastníky navržené důkazy (vyšetřovací zásada) jen ve vztahu k osvědčení úpadku či hrozícího úpadku dlužníka. Tuto zásadu nelze rozšiřovat na osvědčení aktivní legitimace insolvenčních navrhovatelů v insolvenčním řízení; ti jsou povinni svá tvrzení k oprávnění podat insolvenční návrh (§ 103 odst. 2 insolvenčního zákona) v řízení jednoznačně osvědčit (§ 131 insolvenčního zákona).

Na povinnost insolvenčních navrhovatelů osvědčit svou pohledávku lze podle názoru odvolacího soudu vztáhnout názor vyslovený v rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2007, sp. zn. 29 Odo 1511/2005 (jde o usnesení uveřejněné v časopise Soudní judikatura číslo 4, ročník 2008, pod číslem 53), podle něhož věřitel, který podal návrh na prohlášení konkursu na majetek dlužníka, nese břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně všech skutečností rozhodných pro závěr, že doložil (v insolvenčním řízení osvědčil) svou splatnou pohledávku vůči dlužníku. Proto nejsou důvodné odvolací námitky obou insolvenčních navrhovatelů vytýkajících insolvenčnímu soudu, že svým postupem

porušil zásadu rovnosti stran soudního řízení.

Odvolací soud nesouhlasil ani s odvolací námitkou druhého insolvenčního navrhovatele o rozporu odkazu insolvenčního soudu na nalézací řízení s hospodárností procesu a účelem insolvenčního řízení, případně s jeho zásadami. K tomu uvedl, že z hlediska hospodárnosti řízení (§ 6 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu) i zásad insolvenčního řízení (§ 5 insolvenčního zákona) je postup insolvenčního soudu v souladu se zákonem.

Proti usnesení odvolacího soudu podal druhý insolvenční navrhovatel dovolání, jehož přípustnost opírá o ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., namítaje, že napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci (tedy, že je dán dovolací důvod uvedený v § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř.) a požaduje, aby Nejvyšší soud napadené rozhodnutí zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

Dovolatel člení dovolání do 3 základních tematických okruhů, k nimž snáší následující argumenty:

1) K výkladu pojmu „doložit" a „osvědčit" splatnou pohledávku.

Úvodem dovolatel podotýká, že insolvenční zákon zavedl přísnou odpovědnost insolvenčního navrhovatele pro případ zamítnutí nebo odmítnutí insolvenčního návrhu anebo zastavení insolvenčního řízení.

Smysl insolvenčního řízení spatřuje dovolatel ve vymožení alespoň částečného splnění povinnosti (dlužníkem), je-li objektivně zřejmé, že dlužník nebude schopen uhradit své závazky, přičemž věřitel musí zároveň ze zákona označit (pro účely zjištění úpadku) dalšího věřitele. Za takových okolností pak věřitel podává insolvenční návrh. Dovolatel, jist si svým právem na zaplacení ceny díla, podloženým nezpochybněnými listinnými důkazy, zvážil situaci dlužníka a podal insolvenční návrh, s tím, že hospodářská situace dlužníka vykazuje znaky úpadku a sám dlužník v korespondenci potvrzoval své finanční problémy.

Neurčitý pojem „doložení pohledávky" v § 105 insolvenčního zákona je klíčem k úspěchu insolvenčního navrhovatele (uvádí se dále v dovolání), přičemž neúspěch může znamenat hrozbu přísných odpovědnostních následků. V tomto rozměru by měl být soudy vnímán nový insolvenční zákon. Dosavadní praxe však ukazuje, že soudy přejímají pravidla vytvořená judikaturou k zákonu o konkursu a vyrovnání, aniž by se hlouběji zabývaly smyslem a systémem nové právní úpravy.

Nová právní úprava zakládá v § 147 insolvenčního zákona (oproti zákonu o konkursu a vyrovnání) v případě (nejen) zamítnutí insolvenčního návrhu odpovědnost věřitele za škodu a jinou újmu, která dlužníku vznikne zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu. Zavinění insolvenčního navrhovatele se presumuje. Dovolatel poukazuje na to, že podle závěrů odvolacího soudu ovládá insolvenční řízení (na rozdíl od sporného řízení, v němž se podobná odpovědnost pro případ neúspěchu žalobce nedovozuje a v němž má žalobce plnou možnost splnění povinnosti tvrzení a povinnosti důkazní) přísně omezená zásada projednací („osvědčení" dle § 143 odst. 2 insolvenčního zákona) a při osvědčení dlužníkova úpadku pak platí druhý extrém, a to zásada vyšetřovací („osvědčení" dle § 86 insolvenčního zákona).

Insolvenční zákon tedy používá pojem „osvědčení" jak při osvědčení splatné pohledávky insolvenčního navrhovatele, tak při prokazování úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka. Jelikož u osvědčení úpadku nebo hrozícího úpadku dlužníka zákon výslovně zakotvuje postup podle vyšetřovací zásady, lze logickým a systematickým výkladem dospět k závěru, že při osvědčení existence splatné pohledávky insolvenčního navrhovatele provádí soud pouze důkazy navrhované účastníky a ze zákona nevyplývá, že by to měly být pouze důkazy listinné a že by si je soud měl

vybírat dle své úvahy.

Projednací zásada se vztahuje na zjišťování, vysvětlování a objasňování skutkového stavu. V procesu prokazování aktivní legitimace insolvenčního navrhovatele jsou dle odvolacího soudu použitelné závěry judikatury týkající se úpravy obsažené v zákoně o konkursu a vyrovnání, což znamená, že dokazování má být omezeno pouze na listinné důkazy a „sporná" pohledávka navrhovatele „se rovná" nedoložení (neosvědčení) pohledávky insolvenčním navrhovatelem a nutnosti zamítnutí insolvenčního návrhu pro absenci aktivní legitimace insolvenčního navrhovatele. Bez přihlédnutí k tomu, zda dlužník je fakticky předlužen, a k tomu, kolik je přihlášeno dalších věřitelů (kterých mohou být i desítky), tak vzniká odpovědnost insolvenčního navrhovatele dle § 147 insolvenčního zákona, uvádí dovolatel.

Dovolatel míní, že odvolací soud na insolvenční řízení nesprávně aplikoval judikaturu týkající se zákona o konkursu a vyrovnání.

Dovozuje, že spojuje-li insolvenční zákon se zamítnutím insolvenčního návrhu pro neosvědčení pohledávky tak závažné důsledky, jaké obsahuje ustanovení § 147 insolvenčního zákona, pak musí dojít ke změně ve výkladu pojmů „osvědčení" a „doložení" použitých v ustanoveních § 105 a § 143 odst. 2 insolvenčního zákona (tak, že soud má povinnost plného provedení věcně opodstatněných důkazních návrhů).

Chtěl-li zákonodárce novou právní úpravou pouze zamezit podávání účelových a šikanózních insolvenčních návrhů, pak mohl umožnit podávání insolvenčních návrhů pouze věřitelům s vykonatelnými pohledávkami, což neučinil.

Stěží si lze představit (pokračuje dovolatel), jakým způsobem bude v řízení o náhradě škody a jiné újmy dle § 147 insolvenčního zákona insolvenční navrhovatel prokazovat, že zamítnutí insolvenčního návrhu nezavinil, bude-li zamítnutí insolvenčního návrhu záviset na „doložení" pohledávky a nemůže-li insolvenční navrhovatel racionálně presumovat, jak bude soudem v tom kterém případě posouzeno „doložení" a „osvědčení" pohledávky.

Dovolatel v této souvislosti klade otázku, zda takový insolvenční navrhovatel (v pozici žalovaného) se bude moci vyvinit tím, že v řízení o náhradu škody a jiné újmy prokáže, že pohledávka byla ve skutečnosti po právu a že insolvenční soud vzhledem k omezenému dokazování dospěl k nesprávnému právnímu závěru o (ne)existenci splatné pohledávky insolvenčního navrhovatele, přičemž si odpovídá, že pravděpodobně nikoli. Odtud usuzuje, že insolvenční navrhovatel (žalovaný) bude povinen uhradit škodu, která vznikla de facto tím, že pohledávku neosvědčil, neboť mu soud znemožnil např. vyvrátit účelové námitky dlužníka.

Podle dovolatele insolvenční zákon zavedl přísnou ochranu dlužníka proti šikanózním insolvenčním návrhům, je však třeba počítat s tím, že většina insolvenčních návrhů je vedena snahou po uspokojení pohledávek věřitelů, kteří se v reálném světě snaží zjišťovat informace o dlužníku předtím, než zvolí právní prostředky k vymáhání pohledávky. Dovodí-li z dostupných informací, že úhrada jejich pohledávky v plné výši je fakticky vyloučena, jelikož dlužník je nemajetný, pak zvolí cestu insolvenčního řízení, která je legitimním prostředkem vymáhání pohledávek, lze-li „z okolností" usuzovat na dlužníkův úpadek.

Výkladem insolvenčního zákona připouštějícím omezení dokazování ve vztahu k prokázání aktivní legitimace insolvenčního navrhovatele není insolvenčnímu navrhovateli dána (dle dovolatele) možnost efektivní obrany pro případ, že dlužník bude uplatňovat námitky proti splatnosti nebo existenci jeho pohledávky, a „nastane spornost pohledávky" (v jejímž důsledku bude insolvenční návrh zamítnut a vznikne odpovědnost ve smyslu § 147 insolvenčního zákona). Podle dovolatele lze

předpokládat situace, kdy případné námitky dlužníka mohou být vyvráceny pouze za použití jiných než listinných důkazů. V takovém omezení spatřuje dovolatel porušení práva na spravedlivý proces a zásady rovnosti účastníků.

Následně dovolatel cituje pasáže z usnesení Vrchního soudu v Olomouci sen. zn. 2 VSOL 52/2009, dovozuje, že v něm odvolací soud připustil, že v rámci posouzení aktivní legitimace insolvenčního navrhovatele lze rozhodovat o sporné pohledávce, přičemž toto rozhodnutí může být učiněno bez nařízení jednání, pouze na základě listinných důkazů; odtud podle dovolatele a contrario plyne, že je-li nařízeno jednání, mohou být provedeny i jiné důkazy než listinné. Smyslem nařízení jednání je dle dovolatele nejen to, aby se účastníci ústně vyjádřili k předloženým listinám a nezahlcovali soud písemnými podáními, ale také umožnit provedení jiných důkazů než listinných.

Podle mínění dovolatele je mezi posledně označeným usnesením a usnesením odvolacího soudu v této věci rozpor vyvolávající potřebu řešit jako otázku zásadního právního významu výklad pojmu „doložit" a „osvědčit" splatnou pohledávku a určit, nakolik je možné, aby soudy na novou právní úpravu úpadkového práva aplikovaly závěry vztahující se ke staré právní úpravě úpadkového práva. Vzhledem k zavedení institutu odpovědnosti za škodu a jinou újmu v § 147 insolvenčního zákona je dle dovolatele nutno vyřešit i otázku, zda je v souladu s ústavněprávními principy spravedlivého procesu, aby na insolvenčního navrhovatele dopadala takováto sankce sui generis, aniž by se těmto následkům mohl vyhnout legitimní procesní obranou.

Dovolatel dále odkazuje na ustanovení § 143 odst. 2 insolvenčního zákona, ve spojení s ustanovením § 141 odst. 2 insolvenčního zákona, uváděje, že se „nemůže ztotožnit s obecně známým nepsaným pravidlem, že soud insolvenční návrh zamítne, jakmile je při osvědčování aktivní legitimace navrhovatele nutné vyslýchat svědky". Tento postup není (podle jeho mínění) zakotven v insolvenčním zákoně a toto zobecnění je nepřípustné a v rozporu s článkem 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Dovolatel navrhuje, aby Nejvyšší soud v případě, že dospěje k závěru, že by insolvenčním řízení měla být zachována omezená zásada projednací (tak, jak byla nastavena za účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání), zvážil přerušení řízení dle § 109 odst. 1 písm. c) o. s. ř. a podání návrhu na zrušení ustanovení § 147 insolvenčního zákona k Ústavnímu soudu.

2) K přípustnosti znaleckého posudku jako důkazu.

Dovolatel dále namítá, že chtěl-li odvolací soud při dokazování postupovat v souladu s rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5044/20007, neměl připustit důkaz znaleckým posudkem ze dne 8. 9. 2009, který si dlužník nechal zpracovat 2 roky po dokončení díla. V této souvislosti klade otázku, zda je možné připustit, aby soud omezil rozsah dokazování týkajícího se osvědčení pohledávky insolvenčního navrhovatele, zatímco dlužníku dá možnost všemi dostupnými důkazními prostředky zpochybňovat pohledávku insolvenčního navrhovatele, a zda soud může vycházet ze znaleckého posudku, který byl založen do spisu bez odpovídajících skutkových tvrzení.

3) Ke splnění smlouvy o dílo a k nároku na zaplacení ceny díla.

Dovolatel poukazuje na to, že odvolací soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí uvedl, že tvrzení o splnění díla doložil předávacím protokolem (podle kterého bylo dílo předáno bez vad a nedodělků), kvitancí (podle níž dne 17. 8. 2007 dílo nevykazuje žádné vady a nedodělky) a dopisy dlužníka ze dne 28. 2. 2008 a 4. 3. 2008. Jde o listiny, na nichž je nejen podpis věřitele, ale také podpisy oprávněných osob jednajících za dlužníka. Odvolací soud nesdělil, proč jsou tyto důkazy nevěrohodné, ač je dlužník podepsal a ač potvrzovaly provedení díla bez vad a nedodělků, nadto za situace, kdy dlužník při dokazování (podle protokolu o jednání ze dne 9. 9. 2009) nezpochybnil pravost ani správnost

těchto listin.

Dovolatel podotýká, že dílo řádně a včas splnil a byl oprávněn vystavit fakturu za provedené práce, což dlužník bez výhrad akceptoval a následně požadoval odsunutí termínu splatnosti, jelikož nebyl schopen fakturu uhradit. Z listin předložených dovolatelem jednoznačně vyplývají projevy vůle obou stran, z nichž lze jednoznačně dovodit, že vznikl nárok na zaplacení ceny díla, objednatel hodlal cenu díla zaplatit a několikrát potvrdil provedení díla a absenci vad a nedodělků v době relevantní pro vznik práva na zaplacení ceny díla. Odvolací soud však dospěl k závěru, že kvitance je účelově vylákaným dokumentem, znalecký posudek zpracovaný na zakázku dlužníka neodpovídal realitě na staveništi a zápis z 13. 8. 2007 popíral tvrzení a důkazy předložené dovolatelem a podepsané dlužníkem. Soud se (ale) nevypořádal s tím, že dlužníkova tvrzení jsou v rozporu s (dlužníkem) učiněnými písemnými právními úkony a dopisy.

Především však odvolací soud pochybil (uvádí dovolatel) při posouzení příslušných ustanovení smlouvy o dílo týkajících se vzniku nároku na zaplacení díla. V této souvislosti poukazuje na závěry obsažené v rozhodnutích Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 3042/2008 (jde o usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 1. 2009) a sp. zn. 23 Cdo 2525/2007 (jde o rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009), co do požadavků kladených na určitost projevu vůle.

Dovolatel zdůrazňuje, že skutkový závěr, že si účastníci sjednali dobu úhrady ceny díla odlišně od úpravy obsažené v ustanovení § 548 odst. 1, věty druhé, obch. zák. a skutkový závěr o tom, že bylo dílo provedeno a zhotoviteli vznikl nárok na úhradu ceny, vyplývá zřetelně ze smlouvy o dílo v jejím celkovém kontextu a z důkazů předložených v řízení, týkajících se splnění díla bez vad a nedodělků a z následného chování stran.

K tomu dovolatel cituje články 8.4. a 10.1. smlouvy o dílo, s tím, že ze znění smlouvy o dílo tak vyplývá, že co do platebních podmínek vzniklo zhotoviteli právo na zaplacení ceny díla zásadně sepsáním předávacího protokolu, který byl podle článku 10.1. (smlouvy o dílo) podkladem pro vystavení faktury.

Dle dovolatele obzvláště u prací demoličních může „jedna přes plot vhozená cihla na staveniště" znamenat, že na díle je vada, neboť podle smlouvy nebylo dostatečně vyklizeno. Proto je důležité, aby strany provedly kontrolu díla a sepsaly protokol, který je pak zcela jasným dokladem o tom, zda dílo bylo k určitému datu bez vad a nedodělků. Takový stav objednatel (dlužník) v předávacím protokolu potvrdil, a proto vzniklo právo na zaplacení díla.

Dovolatel shrnuje, že v řízení by nebylo nutné provádět obsáhlé dokazování, kdyby soudy důkladně prostudovaly předložené důkazy. Soudy obou stupňů měly zkoumat, zda tvrzení účastníků korespondují s předloženými listinami. V postupu obou soudů vidí dovolatel „svévoli při vytváření skutkových okolností, které tak, jak byly oběma soudy zjištěny, jsou v extrémním nesouladu s tím, o čem vypovídají listinné důkazy, a koneckonců i s realitou na staveništi".

Argumentace dlužníka – pokračuje dovolatel – stála od počátku na tvrzeních, která lze označit za spekulativní a která nebyla prokázána. Například ona garáž č. 16, kterou zmiňuje odvolací soud jako důkaz o existenci vady díla, nebyla součástí projektu demoličních prací a na staveniště byla umístěna až v průběhu plnění smlouvy z důvodu natáčení seriálu České televize Četnické humoresky. Na projekt výslovně odkazuje článek 4.4. smlouvy o dílo a soud, jemuž nebyl znám, nemohl odpovědně posuzovat splnění díla podle dlužníkem předložených a rozporných stanovisek znaleckého ústavu. Při posuzování aktivní legitimace insolvenčního navrhovatele se soud neměl spoléhat na vylíčení skutkových okolností ve znaleckém posudku zpracovaném pro dlužníka a měl vycházet pouze z listin dokládajících smluvní vztah objednatele a zhotovitele, pakliže chtěl postupovat podle omezené zásady projednací. Z článku 4.4. smlouvy o dílo rovněž vyplývá, že dílo mělo být provedeno dle

projektové dokumentace S. H. a odvolací soud vzal za své závěry znaleckého posudku, aniž by mu byla známa projektová dokumentace a aniž zdůvodnil, jak dospěl k závěru, že údajné plochy s živičným krytem a plochy z penetračního makadamu jsou na pozemcích, na kterých mělo být dílo prováděno, a zda vůbec měl zhotovitel k těmto plochám přístup a zda byly zahrnuty do předmětu díla.

Dovolatel dále uvádí, že si je vědom toho, že „skutkový stav věci není předmětem posuzování dovolacího soudu". Míní však, že dovolací soud by měl pro účely rozhodování podle insolvenčního zákona nastavit jasná pravidla dokazování pro jednotlivé fáze insolvenčního řízení. V tomto směru má za podstatné, zda soudy postupovaly správně při dokazování. Zjištěný skutkový stav věci však podle něj ve světle předložených důkazů neobstojí pro jeho extrémní nesoulad s realitou a „s tím, co bylo v řízení skutečně prokázáno".

Odvolacímu soudu dovolatel též vytýká, že při výkladu smlouvy o dílo pominul veškerá ostatní smluvní ujednání, která vedou k závěru, že právo na cenu díla skutečně vzniklo na základě vystavení předávacího protokolu díla, jakož i následné chování stran, ze kterého bylo zřejmé, že objednatel převzal dílo bez vad a nedodělků a uznal vznik práva na zaplacení ceny díla (čímž uznal také to, že ze smlouvy vyplývá právě takový výklad platebních podmínek).

Přitom dovolatel klade otázku, zda soud může vyložit právní úkon dle ustanovení § 266 obch. zák. (na které odkazuje napadené rozhodnutí), „aniž by řádně zjišťoval úmysl stran, nejen z listiny, která je předmětem výkladu".

N e j v y š š í s o u d dovolání zamítl.

Z o d ů v o d n ě n í :

S přihlédnutím k době vydání dovoláním napadeného usnesení je na danou věc uplatnitelný insolvenční zákon ve znění účinném do 30. 6. 2010, tj. naposledy ve znění zákona č. 285/2009 Sb.
Podle ustanovení § 7 odst. 1 insolvenčního zákona pro insolvenční řízení a pro incidenční spory se použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu, nestanoví-li tento zákon jinak nebo není-li takový postup v rozporu se zásadami, na kterých spočívá insolvenční řízení.

Pro rozhodnutí vydaná v insolvenčním řízení jsou tudíž ustanovení občanského soudního řádu o přípustnosti dovolání přiměřeně aplikovatelná dle § 7 odst. 1 insolvenčního zákona.

Dovolání v této věci může být přípustné jen podle ustanovení § 238a odst. 1 písm. a) o. s. ř., ve spojení s ustanovením § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., tedy jen za předpokladu, že Nejvyšší soud, jsa přitom vázán obsahem dovolání (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

V rozsahu, v němž se dovolací argumentace pojí s otázkami týkajícími se splnění smlouvy o dílo a nároku na zaplacení ceny díla, nemá Nejvyšší soud důvod připustit dovolání, když dovolatel mu potud nepředkládá (oproti svému mínění) k řešení žádnou otázku, z níž by bylo možno usuzovat, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam.

Jakkoliv dovolatel ohlašuje pouze dovolací důvod dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., v této části je dovolání především skutkovou polemikou se závěry napadeného rozhodnutí, jíž je vyhrazen dovolací důvod dle § 241a odst. 3 o. s. ř., který ovšem dovolatel u dovolání, jehož přípustnost lze založit jen prostřednictvím ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., nemá k dispozici (srov. přímo dikci § 241a odst. 3 o. s. ř.). Na tom ničeho nemění ani dovolatelův argument, že zjištěný skutkový stav věci neobstojí ve světle předložených důkazů pro jeho extrémní nesoulad s realitou a „s tím, co bylo v řízení skutečně prokázáno" (tento argument naopak potvrzuje prosazování nezpůsobilých dovolacích

výhrad).

V tomto ohledu Nejvyšší soud vysvětlil již v usnesení ze dne 24. 8. 2011, sen. zn. 29 NSČR 47/2010, že mezi jednotlivými dovolacími důvody taxativně vypočtenými v § 241a odst. 2 a 3 o. s. ř. neplatí vztah příčiny a následku (z existence jednoho nelze usuzovat na naplnění druhého), takže ze skutkové dovolací argumentace nelze usuzovat na nesprávné právní posouzení věci ve smyslu dovolacího důvodu dle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Nadto platí, že samo hodnocení důkazů (opírající se o zásadu volného hodnocení důkazů zakotvenou v ustanovení § 132 o. s. ř.) nelze úspěšně napadnout žádným dovolacím důvodem (srov. např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 2. 2011, sen. zn. 29 NSČR 29/2009, uveřejněného pod číslem 108/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek /dále jen „R 108/2011“/, včetně tam zmíněného odkazu na nález Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1997, sp. zn. IV. ÚS 191/96, uveřejněný pod číslem 1/1997 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu).

Řečené platí i pro dovolatelovu otázku, zda soud může vyložit právní úkon dle ustanovení § 266 obch. zák., „aniž by řádně zjišťoval úmysl stran, nejen z listiny, která je předmětem výkladu“.

Závěr, že při posuzování právního úkonu učiněného v písemné formě (smlouvy) se úmysl smluvní stran posuzuje zásadně (především) podle toho, jak strany projevily svou vůli v tomto písemném právním úkonu, je závěrem triviálním, vycházejícím z dikce § 35 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku a § 266 obch. zák., přičemž mínění, že takový úmysl není zjistitelný jen z onoho písemného právního úkonu, ve skutečnosti opět směřuje ke zpochybnění zásady volného hodnocení důkazu (k obecnému zpochybnění důkazní síly listin). Tuto argumentaci odmítl Nejvyšší soud již ve zmíněném R 108/2011.

V rovině výkladu ustanovení § 548 odst. 1 obch. zák. (vycházejícího z přijatých skutkových závěrů) napadené rozhodnutí též neotevírá žádnou otázku zásadního právního významu. Rozhodovací praxe soudů nepochybuje o tom, že ustanovení § 548 odst. 1, věty druhé, obch. zák. neupravuje splatnost ceny díla (touto otázkou se zabývá věta první označeného ustanovení), nýbrž dobu vzniku práva zhotovitele požadovat zaplacení ceny díla. Srov. např. způsob výkladu § 548 odst. 1 obch. zák. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2006, sp. zn. 29 Odo 846/2003, uveřejněném pod číslem 51/2007 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. Stejně tak není pochyb o tom, že ustanovení § 548 odst. 1, věty druhé, obch. zák. je ustanovením dispozitivním (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2003, sp. zn. 32 Odo 631/2002, uveřejněný v časopise Právní rozhledy číslo 21, ročníku 2004, str. 799 a násl.)

Právní závěr odvolacího soudu, že smluvní strany neupravily ve smlouvě o dílo vznik práva zhotovitele požadovat zaplacení ceny díla jinak než způsobem upraveným v § 548 odst. 1, větě druhé, obch. zák. (založený na skutkových závěrech o obsahu smlouvy, jež dovolacímu přezkumu nelze podrobit), je s touto ustálenou judikaturou v souladu a napadené rozhodnutí není v dotčeném ohledu v rozporu ani s dovolatelem označenými rozhodnutími Nejvyššího soudu k určitosti projevu vůle.

Nejvyšší soud nicméně shledává dovolání přípustným v posouzení mezí dokazování v insolvenčním řízení. V předkládané podobě jde (v rozsahu prvních dvou tematických okruhů dovolání) o otázky dovolacím soudem dosud beze zbytku nezodpovězené.

Závěr, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam, přitom Nejvyšší soud přijal s vědomím faktu, že Ústavní soud nálezem pléna ze dne 21. 2. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 29/11, zrušil ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. až uplynutím 31. 12. 2012 a s přihlédnutím k tomu, že v době podání dovolání měl dovolatel právo legitimně očekávat, že splnění podmínek formulovaných ustanovením § 237 odst. 1 písm. c), odst. 3 o. s. ř. povede k věcnému přezkumu jím podaného

dovolání (srov. též nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. IV. ÚS 1572/11).
Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud u přípustného dovolání přihlíží z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se nepodávají, Nejvyšší soud se proto – v hranicích právních otázek vymezených dovoláním – zabýval tím, zda je dán dovolací důvod uplatněný dovolatelem, tedy správností právního posouzení věci odvolacím soudem.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Skutkový stav věci, jak byl zjištěn soudy nižších stupňů, dovoláním nemohl být zpochybněn (jak rozebráno výše) a Nejvyšší soud z něj při dalších úvahách vychází.

K právním otázkám, pro jejichž řešení připustil dovolání, pak Nejvyšší soud uvádí následující:

1) K výkladu pojmu „doložit“ a „osvědčit“ splatnou pohledávku.

Z ustanovení § 86 insolvenčního zákona se podává, že v insolvenčním řízení je insolvenční soud povinen provést i jiné důkazy potřebné k osvědčení dlužníkova úpadku nebo jeho hrozícího úpadku, než byly účastníky navrhovány.

Podle ustanovení § 105 insolvenčního zákona podá-li insolvenční návrh věřitel, je povinen doložit, že má proti dlužníkovi splatnou pohledávku, a k návrhu připojit její přihlášku.

Ustanovení § 143 odst. 2 insolvenčního zákona pak určuje, že insolvenční návrh podaný věřitelem insolvenční soud zamítne, jestliže nebylo osvědčeno, že insolvenční navrhovatel a alespoň jedna další osoba má proti dlužníku splatnou pohledávku. Za další osobu se nepovažuje osoba, na kterou byla převedena některá z pohledávek insolvenčního navrhovatele proti dlužníku nebo její část v době 6 měsíců před podáním insolvenčního návrhu nebo po zahájení insolvenčního řízení.

Dle ustanovení § 147 insolvenčního zákona, jestliže řízení o insolvenčním návrhu věřitele bylo zastaveno nebo insolvenční návrh byl odmítnut vinou insolvenčního navrhovatele, má dlužník nebo jiný dlužníkův věřitel proti insolvenčnímu navrhovateli právo na náhradu škody nebo jiné újmy, která mu vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu. Jde-li o odpovědnost vůči dlužníku, má se v pochybnostech za to, že insolvenční navrhovatel zastavení insolvenčního řízení nebo odmítnutí insolvenčního návrhu zavinil (odstavec 1). Právo na náhradu škody nebo jiné újmy podle odstavce 1 má dlužník nebo jiný dlužníkův věřitel také tehdy, byl-li insolvenční návrh zamítnut; to neplatí, jestliže insolvenční návrh byl zamítnut proto, že dlužník po jeho podání splnil závazky, které osvědčovaly jeho úpadek, nebo proto, že se s věřiteli dohodl na jiném způsobu plnění těchto závazků, anebo z důvodu uvedeného v § 143 odst. 3 (odstavec 2). Je-li insolvenčním navrhovatelem právnická osoba, ručí za splnění náhrady škody nebo jiné újmy podle odstavců 1 a 2 společně a nerozdílně členové jeho statutárního orgánu, ledaže prokáží, že bez zbytečného odkladu po podání insolvenčního návrhu informovali insolvenční soud o tom, že insolvenční návrh není podán důvodně, nebo o tom, že není splněn některý z dalších předpokladů stanovených zákonem pro vydání rozhodnutí o úpadku (odstavec 3). Žalobu podle odstavců 1 až 3 musí dlužník podat nejpozději do 3 měsíců ode dne, kdy mu bylo doručeno rozhodnutí, jímž se končí řízení o insolvenčním návrhu, a jiný dlužníkův věřitel nejpozději do 3 měsíců od zveřejnění tohoto rozhodnutí v insolvenčním rejstříku; o žalobě však nelze rozhodnout před právní mocí tohoto rozhodnutí. Nejde o incidenční spor (odstavec 4). Nebyla-li včas podána žaloba podle odstavců 1 a 2, právo dlužníka na náhradu škody nebo jiné újmy podle odstavců 1 a 2 tím zaniká. Nebyla-li včas podána žaloba podle odstavce 3, právo dlužníka domáhat se splnění náhrady škody nebo jiné újmy podle odstavců 1 a 2 podle odstavce 3 tím zaniká (odstavec 5).

Nejvyšší soud úvodem podotýká, že po vydání dovoláním napadeného rozhodnutí sjednotil rozhodovací praxi soudů v insolvenčních věcech co do posuzování důvodů zamítnutí insolvenčního návrhu pro nedoložení pohledávky insolvenčním navrhovatelem usnesením ze dne 29. 4. 2010, sen. zn. 29 NSČR 30/2009, uveřejněným pod číslem 14/2011 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 14/2011“). V tomto usnesení, na něž v podrobnostech odkazuje a z nějž ustáleně vychází, Nejvyšší soud uzavřel, že:

> 1) I tam, kde insolvenční soud provádí dokazování (provádí důkazy potřebné k osvědčení dlužníkova úpadku), lhostejno, zda z vlastní iniciativy nebo na základě důkazních návrhů vznesených účastníky insolvenčního řízení, ústí výsledek dokazování v závěr, zda skutečnosti, na jejichž základě insolvenční soud rozhoduje o insolvenčním návrhu věřitele, byly alespoň (jen) osvědčeny (srov. § 131 insolvenčního zákona). Osvědčení pohledávky insolvenčního navrhovatele je u insolvenčního návrhu věřitele též jedním z předpokladů, jejichž nesplnění v řízení před soudem prvního stupně vede k zamítnutí insolvenčního návrhu (§ 143 odst. 2, věta první, insolvenčního zákona).
>
> 2) Jakkoliv pro insolvenční řízení nelze bez dalšího (automaticky) přejímat judikatorní závěry ustavené při výkladu zákona o konkursu a vyrovnání (a to především proto, že insolvenční zákon obsahuje poměrně podrobná procesní pravidla, jež je třeba vnímat v jejich komplexnosti a jejichž pojetí ne vždy /a to zpravidla záměrně/ odpovídá tomu, jak bylo v obdobné procesní situaci postupováno za účinnosti zákona o konkursu a vyrovnání), neplatí to pro zásadu, že insolvenční řízení nemá být používáno jako náhrada sporného řízení.
>
> 3) Insolvenční řízení není a nemůže být nástrojem nahrazujícím (ve sporu o pohledávku mezi věřitelem a dlužníkem) cestu nalézání práva před orgány k tomu povolanými. Proto i pro ně platí závěr, jenž Nejvyšší soud zformuloval (v R 52/1998, pod bodem VIII.) již při charakteristice konkursního řízení a který lze převzít v tom znění, že ani s přihlédnutím k procesnímu rámci vytýčenému výše označenými ustanoveními insolvenčního zákona a ani s vědomím faktu, že při projednání insolvenčního návrhu věřitele se při zjišťování dlužníkova úpadku uplatňuje zásada vyšetřovací, není povinností insolvenčního soudu provádět v insolvenčním řízení dokazování o tom, zda pohledávka věřitele (insolvenčního navrhovatele) v právu skutečně existuje.
>
> 4) V situaci, kdy insolvenční zákon (oproti zákonu o konkursu a vyrovnání, jenž takovou úpravu neobsahoval) zbavuje dlužníka, jehož věřitel s insolvenčním návrhem uspěl, pro odvolací řízení námitky vážící se k doložení splatné pohledávky insolvenčním navrhovatelem (srov. § 141 odst. 2 insolvenčního zákona), jsou na požadavek osvědčení pohledávky insolvenčním navrhovatelem kladeny vyšší nároky, než tomu bylo při předchozí zákonné úpravě.
>
> 5) Je věcí insolvenčního navrhovatele (jemu k tíži jde) zvážit před podáním insolvenčního návrhu, zda i bez důkazních prostředků, jejichž prováděním by insolvenční soud s přihlédnutím k míře sporných skutečností v insolvenčním řízení nahrazoval nalézací řízení o pohledávce před orgánem k tomu povolaným, bude schopen doložit po skutkové stránce svou pohledávku vůči dlužníku v insolvenčním řízení.
>
> 6) Důvodem k zamítnutí insolvenčního návrhu věřitele v řízení před soudem prvního stupně je i to, že v insolvenčním řízení vyjde najevo, že sporné skutečnosti týkající se pohledávky, kterou je insolvenční navrhovatel povinen doložit, nebude možné osvědčit pouze listinami a že provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazů (výslechem účastníků, výslechem svědků, znaleckými posudky, ohledáním apod.) by insolvenční soud nahrazoval sporné řízení o takové pohledávce.

7) Rozhodnutí, jímž soud zamítá insolvenční návrh věřitele proto, že by dokazováním sporných skutečností o jeho pohledávce nahrazoval sporné řízení o takové pohledávce, současně nemůže rezignovat na popis konkrétních sporných skutečností, jejichž dokazování by nahrazovalo sporné řízení, ani na co nejkonkrétnější označení důkazů, jejichž prostřednictvím by se tak (ve sporném řízení) podle soudu rozhodujícího v insolvenčním řízení muselo stát.

Se závěry formulovanými v R 14/2011 je napadené rozhodnutí v souladu, byť vycházelo (mutatis mutandis) z judikatury ustavené k výkladu zákona o konkursu a vyrovnání (konkrétně z usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5044/2007). Srov. k tomu ostatně opět R 14/2011, které se zabývalo právě tím, v jaké míře lze závěry obsažené pro konkursní poměry v R 52/1998 (pod bodem VIII.) a v posledně označeném usnesení převzít pro poměry řízení insolvenčního.

Jestliže Nejvyšší soud za daného stavu věci připustil dovolací přezkum napadeného rozhodnutí, učinil tak především proto, že pokládal za žádoucí jednoznačně se vyjádřit k těm argumentům, které dovolatel pojí s dopady koncepce popsané v R 14/2011 do poměrů neúspěšného insolvenčního navrhovatele co do jeho možné odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu způsobenou dlužníku nebo jinému dlužníkovu věřiteli (než neúspěšnému insolvenčnímu navrhovateli) zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu (§ 147 insolvenčního zákona).

Potud Nejvyšší soud v reakci na příslušnou část dovolací argumentace především podotýká, že již v R 14/2011 vyzdvihl skutečnost, že požadavky kladené na věřitele, který podal insolvenční návrh, co do doložení jeho pohledávky (§ 105 insolvenčního zákona) opodstatňuje i úprava obsažená v § 141 odst. 2 insolvenčního zákona, která dlužníka, jehož věřitel s insolvenčním návrhem uspěl, zbavuje pro odvolací řízení námitky vážící se k doložení splatné pohledávky insolvenčním navrhovatelem. I z toho, jakým způsobem pracoval Nejvyšší soud v R 14/2011 s pojmy „doložit“ a „osvědčit“, se pak podává, že je pokládal (stejně jako odvolací soud v napadeném rozhodnutí) za významově srovnatelné.

Obava insolvenčního navrhovatele, že ustanovení § 147 insolvenčního zákona mu v mezích „dokazování“ (osvědčení, doložení) jeho pohledávky vytyčených R 14/2011 nedovolí se „vyvinit“ z odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu při zamítnutí insolvenčního návrhu pro „nedoložení“ pohledávky insolvenčním navrhovatelem, vychází v dovolání z nesprávné premisy, podle níž insolvenční navrhovatel neuspěje s obranou, že pohledávka byla ve skutečnosti po právu.

Ustanovení § 147 odst. 1 insolvenčního zákona koncipuje odpovědnost věřitele – insolvenčního navrhovatele za škodu nebo jinou újmu vzniklou zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu pro případ, že řízení o insolvenčním návrhu bylo zastaveno nebo insolvenční návrh byl odmítnut jeho „vinou“. Týž předpoklad „viny“ věřitele – insolvenčního navrhovatele plyne z ustanovení § 147 odst. 2 insolvenčního zákona při zamítnutí insolvenčního návrhu (prostřednictvím odkazu na odstavec 1). V případech uvedených v § 147 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona jde (i bez výslovného zdůraznění „viny“ věřitele – insolvenčního navrhovatele v § 147 odst. 1 insolvenčního zákona) o obecnou občanskoprávní odpovědnost za škodu založenou na presumpci zavinění (srov. § 420 odst. 1 obč. zák.).

Nejvyšší soud nemá při této koncepci žádných pochyb o tom, že kdyby „vina“ insolvenčního navrhovatele na zamítnutí insolvenčního návrhu spočívala „jen“ v tom, že nedoložil svou splatnou pohledávku vůči dlužníku (§ 105 insolvenčního zákona) proto, že v insolvenčním řízení vyšlo najevo, že sporné skutečnosti týkající se jeho pohledávky nebude možné osvědčit pouze listinami a že provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazů (výslechem účastníků, výslechem svědků, znaleckými posudky, ohledáním apod.) by insolvenční soud nahrazoval sporné řízení o takové pohledávce, se insolvenční navrhovatel ubrání nárokům na náhradu škody nebo jiné újmy podle § 147 insolvenčního zákona, jestliže prokáže, že tato pohledávka v době zamítnutí

insolvenčního návrhu po právu existovala.

Jinak řečeno, dlužník nebo jiný dlužníkův věřitel má ve smyslu ustanovení § 147 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona právo na náhradu škody nebo jiné újmy, která mu vznikla zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu, také vůči insolvenčnímu navrhovateli, jehož insolvenční návrh zamítl insolvenční soud proto, že nedoložil svou splatnou pohledávku proti dlužníku (§ 105 insolvenčního zákona). Insolvenční navrhovatel, jehož odpovědnost za škodu nebo jinou újmu vzniklou zahájením insolvenčního řízení a opatřeními přijatými v jeho průběhu je dovozována jen proto, že coby důvod zamítnutí insolvenčního návrhu v insolvenčním řízení vyšlo najevo, že sporné skutečnosti týkající se jeho pohledávky, nebude možné osvědčit pouze listinami a provedením věcně (okruhem sporných skutečností) opodstatněných důkazů by insolvenční soud nahrazoval sporné řízení o pohledávce, se však této odpovědnosti zprostí, jestliže prokáže, že v době zamítnutí insolvenčního návrhu jeho splatná pohledávka proti dlužníku po právu existovala.

Nejvyšší soud též připomíná, že úprava obsažená v ustanovení § 147 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona není v historii českého úpadkového práva úpravou novou. Srov. (byť v méně precizované formě) obdobnou koncepci odpovědnosti věřitele za zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu na majetek dlužníka v ustanovení § 4a odst. 4 ZKV, na což Nejvyšší soud stručně poukázal např. v důvodech rozsudku ze dne 23. 9. 2008, sp. zn. 29 Cdo 3137/2007, uveřejněného pod číslem 32/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Ani argumentace opírající se o ustanovení § 147 insolvenčního zákona tudíž není způsobilá zpochybnit správnost napadeného rozhodnutí

Zbývá dodat, že záměr použít pojmy osvědčit (úpadek) a doložit (pohledávku insolvenčního navrhovatele) ve stejném významu, v němž se prosazovaly v úpravě podle zákona o konkursu a vyrovnání, projevil zákonodárce i v důvodové zprávě k vládnímu návrhu insolvenčního zákona, který projednávala Poslanecká Sněmovna ve svém 4. volebním období 2002 – 2006 jako tisk č. 1120. Ve zvláštní části této důvodové zprávy k ustanovení § 86 vládního návrhu zákona (jež bylo přijato v nezměněné podobě dosud platné) se na dané téma uvádí, že:

„Ustanovení § 86 je zvláštním ustanovením o zjišťování skutkového stavu. Především je zde výslovně zmíněno „osvědčení“, aniž by však bylo definováno; i nadále pro tuto formu zjišťování, která se uplatňuje i v občanském soudním řádu v souvislosti s předběžnými opatřeními, bude použitelná její charakteristika podle teorie civilního procesu, tj. že postačí pouze pravděpodobnost zjištění a že nemusí být zachován postup stanovený pro jednotlivé důkazní prostředky. Dále je stanoveno, že důkazy k osvědčení dlužníkova úpadku lze provádět i bez návrhu, čímž se insolvenční řízení pro tuto jeho fázi přiřazuje k řízením uvedeným v § 120 odst. 2 o. s. ř.“

Zvláštní část této důvodové zprávy k ustanovení § 105 vládního návrhu zákona (jež bylo rovněž přijato v nezměněné podobě dosud platné) pak uzavírá, že:

„V § 105 osnovy se věřiteli, který podal insolvenční návrh, ukládá (obdobně jako v § 4 odst. 2 ZKV), aby doložil, že má proti dlužníku splatnou pohledávku. V tomto rámci již nejde o splnění povinnosti tvrzení (příslušné tvrzení v uvedeném směru je věřitel povinen uvést již na základě textu § 103 odst. 2 – srov. důvodovou zprávu tamtéž), nýbrž o splnění povinnosti důkazní“.
O souladnosti zkoumané úpravy s ústavním pořádkem České republiky Nejvyšší soud žádné pochyby nemá.

2) K přípustnosti znaleckého posudku jako důkazu.

K námitce dovolatele, že chtěl-li odvolací soud při dokazování postupovat v souladu s rozhodnutím

Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 5044/20007, neměl připustit důkaz znaleckým posudkem ze dne 8. 9. 2009, podložené tvrzením, že soud omezil rozsah dokazování týkajícího se osvědčení jeho pohledávky, kdežto dlužníku dal možnost zpochybňovat tuto pohledávku všemi dostupnými důkazními prostředky, Nejvyšší soud uvádí, že v postupu odvolacího soudu v této věci neshledal žádné vybočení z mezí dokazování (osvědčení, doložení) pohledávky insolvenčního navrhovatele v insolvenčním řízení (vytyčených výše rozebranou judikaturou). Stejně tak v tomto postupu nevidí porušení principu „rovnosti zbraní“ účastníků této (první) fáze insolvenčního řízení.

Dovolateli se prostřednictvím uplatněných argumentů nepodařilo zpochybnit správnost napadeného rozhodnutí. Nejvyšší soud tudíž, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), dovolání zamítl (§ 243b odst. 2, část věty opřed středníkem, o. s. ř.).

Jen „pro úplnost“ Nejvyšší soud uvádí, že nepřehlédl, že před insolvenčním soudem je v současnosti vedeno další insolvenční řízení týkající se téhož dlužníka (pod sp. zn. KSBR 40 INS 9347/2010). Věc se nachází ve stadiu před rozhodnutím o insolvenčním návrhu jiného věřitele a na rozhodování Nejvyššího soudu o podaném dovolání neměl její průběh žádný vliv.